

Rovers, B.1999. "Help, het volk is onrustig!" Nieuws voor Criminologen, pp. 1-6.

Help, het volk is onrustig!

In januari van dit jaar gingen in het vestingstadje Gorinchem vele duizenden mensen de straat op om in een stille tocht hun bezorgdheid te uiten over het toenemende geweld in de samenleving en om hun medeleven te betuigen met de nabestaanden van twee meisjes die een week daarvoor in een plaatselijke discotheek om het leven waren gekomen door lukraak afgevuurde kogels.

Meer nog dan deze gebeurtenis zelf of de aanleiding ertoe gaven de reacties van deskundigen op deze tocht een aardig inkijkje in onze samenleving. Een sociaal-psycholoog kwam uitleggen welke imitatiemechanismen in Gorinchem aan het werk waren. Een communicatie-wetenschapper wist te melden dat de 'stille mars' een uit de hand gelopen media-hype was. Iemand wiens discipline ik inmiddels ben vergeten schreef de tocht vooral toe aan foute motieven van de organisatoren: het moest koste wat kost de-grootste-stille-tocht-tot-nu-toe worden. Met gekromde tenen en plaatsvervangende schaamte hoorde ik één van Neerlands bekendste sociologen op televisie beweren dat hij het maar een gevaarlijke boel vond, zo'n massa op straat. Waarom? Omdat zijn vader een vriend had en die vriend, een anti-nazi, ging op een dag, ergens in de jaren dertig, naar een voetbalstadion in Duitsland, hoorde daar Hitler spreken en kwam tot de ontdekking dat hij, volledig onder invloed van de massa, had staan juichen voor de führer. Kom er maar eens op, op zo'n vergelijking.

Ik stel me zo voor dat deze commentatoren voor hun analyses vooral hebben geput uit les 1 van het leerboek 'Hoe word ik socioloog (psycholoog, etc.) in één dag?' Maar daarmee is niet alles gezegd. Ofschoon verpakt in intellectuele distantie verraden deze analyses een sterke betrokkenheid. Deze blijkt vooral uit het feit dat impliciet of expliciet de motieven van de organisatoren en/of deelnemers in twijfel worden getrokken. Dit is een interessant fenomeen, omdat het nieuw is. In de jaren zeventig ging men voor van alles en nog wat de straat op en deze activiteit werd vooral geduid in termen van engagement of om een ander vergeten woord te gebruiken: solidariteit. Of het nu ging om dwaze moeders, politieke gevangenen, zieke zeehonden, krakers of ongewenst zwangere vrouwen, meedoen aan een solidariteitsdemonstratie was dik in orde, politiek correct en bovendien goed voor studiepunten op de sociale academie. Waar zit nu het verschil met Gorinchem vraag je jezelf af. Immers, ook hier betrof het een solidariteitsdemonstratie, mensen vroegen niet om hogere lonen of kortere werktijden en ze vroegen al helemaal niet om een sterke leider (ze vroegen als het goed is helemaal niets, want het was zoals gezegd een stille tocht). Waarom niet gedacht: HOERA, na twintig jaar gaat er weer eens een massa de straat op die betrokkenheid toont met anderen in de samenleving? HP-De Tijd had dan geheel in stijl kunnen koppen: "HET IK-TIJDPERK IS NA GORINCHEM DEFINITIEF TEN EINDE". Niets van dat alles; in Gorinchem liepen zo'n 25.000 half-debiele, op aandacht beluste, gevaarlijke gekken, die zichzelf hadden laten ophitsen door de media en hun eigen onbestemde onveiligheidsgevoelens, die uiteraard nergens op slaan, want weten zij veel, en bovendien: de meest bange mensen worden toch nooit slachtoffer, bla bla bla. Het onverhulde dédain, de bijna vijandige toonzetting van veel commentaren en het openlijk beleden ongeloof in de motieven van de betrokkenen, het was allemaal net iets te sterk om het op intellectuele distantie te kunnen schuiven. Wat was er aan de hand met onze deskundo's?

Het antwoord is simpel: angst. Niets boezemt de gemiddelde intellectueel zoveel angst in als een gewoon mens. Waarom? Misschien wel omdat dit type mens van tijd

tot tijd zijn gevoel laat spreken. De socioloog die ik hiervoor aanhaalde illustreerde dit treffend toen hij verontwaardigd verkondigde dat de deelnemers aan de tocht zich hadden laten leiden door emoties (gadverdamme! sprak zijn gezicht). Maar er speelt ook iets anders. Misschien mag ik eens een (volstrekt willekeurig) voorbeeld uit eigen huis aanhalen om het ongemak van de intellectueel nader toe te lichten. Toen ik een jaartje of wat geleden in contact kwam met strafrechtjuristen vielen mij als niet-jurist enkele zaken op: er bleken sterke sociale codes te bestaan over hoe een goede (strafrecht)jurist over bepaalde zaken moet denken en sommige van die codes waren zo sterk dat er een taboe op rustte. Zo'n taboe is bijvoorbeeld het discussiëren over de doodstraf. Probeer met een willekeurige strafrechtjurist in discussie te gaan over de doodstraf en de kans is zeer groot dat hij of zij zal zeggen: daar wens ik niet over te discussiëren, sommige opvattingen zijn zo fundamenteel dat ze buiten enige discussie staan. Ik heb verschillende pogingen gedaan dit gevoelige onderwerp op de gespreksagenda te plaatsen (uit ordinaire nieuwsgierigheid naar de argumenten). Ik kan u melden dat ik er niet in ben geslaagd ook maar één keer tot een begin van een gesprek te komen. Ik vroeg me op enig moment zelfs af hoe strafrechtjuristen überhaupt aan hun ideeën over dit soort zaken komen, er worden immers nooit gedachten over gewisseld. Toen realiseerde ik me dat de gevoeligheid niet zozeer in de materie zelf zit, maar in het feit dat ik een buitenstaander in de discussie ben. Strafrechtjuristen onder elkaar zullen veel gemakkelijker over dit soort zaken discussiëren, omdat ze er redelijk zeker van kunnen zijn dat de ander er net zo over denkt en als dat niet zo is, kunnen ze een goede inschatting maken van het type argumenten waarmee de ander zal komen en kunnen ze deze argumenten vanuit een gemeenschappelijk begrippenkader een plaats geven en de discussie plezierig veilig houden. Het discussiëren met buitenstaanders is veel bedreigender, omdat het slagveld van de discussie veel onoverzichtelijker is; je hebt geen idee uit welke hoek de schoten zullen komen. Dit geldt natuurlijk niet alleen voor strafrechtjuristen, maar voor alle academici. Is het discussiëren met goed geïnformeerde en verbaal sterke collega's niet eindeloos veel gemakkelijker dan het discussiëren met willekeurig welke buitenstaander aan de borreltafel?

De angst van intellectuelen voor de massa is natuurlijk niet van gisteren, maar het verschil met vroeger is wel dat de gewonerikken een steeds grotere rol zijn gaan spelen in het publieke debat. Dit debat is in hoog tempo aan het 'verbressen' (u kent hem wel, die Haagse volksjongen 'meneer Bres', groot van stuk, kleine crimineel, hart op de tong, de vertolker bij uitstek van de Nederlandse onderbuik). Onze democratie is zijn van oudsher meritocratische eigenschappen aan het verliezen. Dit betekent onder andere dat het publieke debat steeds minder wordt gedomineerd door de culturele en intellectuele voorhoede; de stem van 'meneer Bres' wordt steeds luider gehoord. Met deze ontwikkeling is het publieke debat van karakter veranderd: de onderwerpen zijn lokaler geworden, dicht bij huis, zo u wilt. Dit heeft het leven van de gemiddelde intellectueel er ook al niet gemakkelijker op gemaakt. Van hem wordt immers een bijdrage verwacht in de vorm van antwoorden op gestelde vragen. Die antwoorden zijn niet zo gemakkelijk te geven, want problemen dicht bij huis blijken altijd veel ingewikkelder dan problemen ver weg. En het tekort aan antwoord moet natuurlijk gemaskeerd worden. Wat is er dan gemakkelijker dan de gesignaleerde problemen tot non-problemen te verklaren en de aandacht te verschuiven naar andere zaken. Het is de oudste truc om van een probleem af te komen.

Het behoeft geen betoog dat massa's heel eng kunnen zijn, toch lijkt me de getoonde angst volledig misplaatst. Ik ben zo naïef te denken dat de enige waarborg ter bescherming van zaken die we om welke reden dan ook hoog achten is gelegen in een vrije uitwisseling van argumenten. Het valt niet uit te sluiten dat we in die uitwisseling ook een keer tot de ontdekking komen dat onze argumenten niet

allemaal even sterk blijken te zijn. Dat is democratie: prachtig en doodeng tegelijk. Bij gebrek aan beter lijkt het me een staatsvorm die de moeite van het beschermen waard is en let op: het gevaar loert aan de bovenkant, niet aan de onderkant.